

Paní na Svojanově

Jaroslava Černá

V pokoji malé Kateřiny se stmívalo rychleji než za zdmi obytné části hradu. Šero jako by vystupovalo z koutů místnosti a naplňovalo celý prostor tichým smutkem. U dcery na loži seděl zhroucený otec, držel ji za ruku a sledoval každé její nadechnutí.

Nehybná jako socha seděla v křesle paní Alena, v duchu se modlila a prosila Boha, aby dceru uzdravil. Zlost na manžela ji nepřecházela, pořád byla přesvědčená, že všechno je jeho vina. To on pořád chce koupit hrad! To on opravuje po požáru soukenickou dílnu mezi hradbami a myslí si, že zbohatne a bude z hradu vládnout okolí. Ale ještě se nerozhodl, ještě není všem dnům konec a všechno může být jinak. Alena si tlumeně odkašlala, pak se zvedla a přešla k oknu. Chtěla ho zavřít, protože z venku kromě šera vnikal do pokoje i večerní chlad, ale zarazila se a jako očarovaná hleděla nad východní obzor, který se projasnil vycházejícím neobvykle velkým úplňkem. Paní Alenu zamrazilo. Jak magický večer! A zrovna dnes, kdy nás čeká bezesná noc, plná starosti a zoufalství.

„Kdyby se nám nestalo takové neštěstí, řekla bych, že dnešní noc bude kouzelná,“ promluvila tiše, aniž by se otočila od okna.

„Už ses uklidnila?“ zvedl se od dcery Jiří a stoupl si vedle manželky. „Bože můj, máš pravdu, je to, jako by se nebe otevřelo a samotný Bůh si na svět a na nás potřeboval posvítit,“ vydechl okouzleně. „Kéž by síla úplňku pomohla naší Kateřince přežít,“ pronesl smutně a otočil se k dceři. Zdála se mu zase úplně bez života, rychle se k ní sklonil.

„Dýchá, pořád ještě dýchá,“ pronesl s úlevou a všiml si, že zářivé světlo měsíce v úplňku pomalu proniká do pokoje a naplňuje celý prostor téměř hmatatelným bělavým jasem.

„Pane Jiří, jak se daří naší malé Kateřince?“ ozvalo se starostlivě ode dveří.

„Pořád ještě dýchá, snad se uzdraví,“ odvětil Jiří a otočil hlavu ke starému bělovlasému muži, správci hradu Vojtěchovi. Více se mu ale mluvit nechtělo, protože nevěděl, co si má o starci myslet, a měl před ním jakýsi ostych a respekt, jehož se nedokázal zbavit. Věděl, že Vojtěch žije na hradě celý život, a kdyby musel svůj domov opustit, snad by zemřel žalem. Jiří souhlasil, že pokud hrad koupí, starý správce v něm zůstane a dožije tam.

„Pane, zůstaňte u ní, dnešní noc rozhodne, má neuvěřitelnou magickou moc,“ začal rozumovat stařec.

„Nemusíš mi radit, co mám dělat, nehnu se od dcery ani na krok,“ odsekl Jiří podrážděně, ale rychle ztichl, protože se mu zdálo, že se Kateřinka opět pokouší promluvit.

„Nezlob se, můj pane, nemůžu za to, stalo se, nedokázala jsem se tomu ubránit,“ ševalila dívka zase jakýmsi cizím tlumeným hlasem, který Jiří nepoznával.

„Myslíš, Vojtěchu, že ta rána ji mohla tak poznamenat? Dokonce jí proměnila hlas, jako by z ní mluvil někdo jiný.“ Podíval se na starce smířlivě, protože se dceřiny proměny začínal bát a byl by vděčný za každé rozumné vysvětlení.

„Pane Jiří, vždyť říkám, dnešní noc má čarovnou moc a hlavně, vždyť jste dnes našli a vysvobodili z hradební zdi kostru bývalé hradní paní, to je pro ni velký den. Dokážete si představit, jak dlouho musela čekat na své odhalení a vysvobození z krutého hrobu?“

„Co to meleš, starochu, co si to vymýšlíš?“ Jiří už nedokázal ovládnout zlost. „Co má kostra společného s neštěstím naší Kateřinky? Hrad zde stojí staletí a víš, kolik nepřátel se ho muselo pokusit dobýt? Jistě jsme našli kostru nějakého poraženého nepřítele, najatého žoldáka, který padl obráncům hradu do rukou a pro výstrahu ho zazdili. Nebo proto, aby dával hradbám sílu, copak nevíš, že podle pověry oběti nepřátel zazděných do zdi posilovaly obranu?“

„Vím to, pane, znám hodně pověstí nejen o hradech, ale především o našem Svojanově, a jsem si jistý, že do zdi byla zaživa zazděná žena, podle toho, co se vypráví, prý nevěrná žena, za trest a kvůli své lásce. Také si myslím, že dnes se k nám její duše pokouší promlouvat a využívá k tomu bezvědomí vaší Kateřinky. Je nešťastná a chce, abychom poznali pravdu o jejím neštěstí, nespravedlivé kruté smrti.“

„To nesmí! Nesmí Kateřinku zneužít!“ vykřikoval zoufale Jiří. „Bože!“ Chytil se za hlavu. „Takové nesmysly! A jak tohle všechno víš? Vždyť to jsou řeči starých pověřčivých bab.“

„Prohlédl jsem si kostru ženy, má zničené, poškrábané a polámané kosti na konečcích prstů. To svědčí o tom, že se snažila ze svého hrobu dostat ven a že když ji zazdili, ještě žila. A pak, pane, jsem už několikátá generace správců na Svojanově a můj praděd sepisoval pověsti, které se k hradu váží, a příběhy, které se prý docela jistě udály. Také se ve svých zápisech zmiňuje. Čas od času někdo zahlédl přízrak, mlhavý obrys ženy, který se prý právě při silném úplňku v hradních chodbách zjevoval. Jenže jen někomu, myslím, že citlivějším vnímavým lidem, nebo třeba dětem, které ještě věří na pohádky, víly a strašidla, jako je vaše Kateřinka. Vždyť ona sama mi řekla, že ji zahlédla a vůbec se mlhavého přízraku paní nebála.“

„Dcera ti říkala, že se jí zjevil duch ženy?“ vzpomatovala se paní Alena. „Co to znamená? Že je očarovaná, nebo v moci toho ducha?“

„Vůbec ne, paní. Myslím, že nešťastná hradní paní jen potřebuje vyjevit pravdu o své smrti a naskytla se jí příležitost promlouvat oslabenou myslí Kateřinky. Neublíží jí, naopak, mohla by jí pomoci k uzdravení. Ona opravdu není zlá, byla to dobrá žena,“ vysvětloval rychle Vojtěch.

„Jak to, chlape, všechno víš?“ vrtěla paní Alena nevěřičně hlavou.

„Jak víte, paní, obývám pár místností v bývalém stavení zbrojnošů,“ začal stařec zvolna. „Otec mě naučil číst i psát, zdědil jsem po něm, a on zase po svém dědovi, několik knih a jednu z nich sepsal sám můj praděd. Píše o pověstech a událostech právě z našeho hradu a tu a tam se zmiňuje i o zjevení bílé paní. Prý vycházela ze sloupové síně v patře, kde dříve byla kuchyně, ale kuchyně přece byly vždy v přízemí. Musela tam být jiná síň, nějak spojená s osudem té ženy. Spíše tam měla své komnaty, alespoň to vyplývá z toho příběhu o jejím životě. Jestli chcete, paní Aleno, knihu vám půjčím, ať víte, na jakém hradě a s jakou historií žijete.“

„Nic takového,“ ozval se Jiří. „Nebudeme věřit vymyšleným báčorkám.“

„A co ta zazděná kostra ve zdi? Chci vědět, co se stalo, a rozmyslet se, co s ní udělat,“ nesouhlasila paní Alena. „Vojtěchu, přines tu kroniku, čeká nás dlouhá noc, budeš nám číst, snad budeme ráno moudřejší.“

„Hned se vrátím, paní,“ odvětil stařec a spěchal do svého příbytku. Byl rád, že může novým majitelům hradu dát možnost pochopit, co se v minulosti přihodilo a proč se čas od času zjevuje přízrak Bílé paní. A navíc,

snad se smíří s tím, že Bílá paní není jediná, která se vrací z minulosti a hledá klid. Starý Vojtěch věděl, že zdmi hradu prochází více přízraků a za tichých nocí je slyšet jejich nářek. Ten pro změnu vychází ze sklepení, kam raději nikdo nechodí.

„Dnešní noc je opravdu kouzelná,“ vydechl, když vyšel z hlavní budovy na nádvoří, osvětleném měsíčním svitem. Zůstal stát a zíral. Všechno bylo jako postříbřené. „Noc ožívá,“ zabručel tiše, protože tu sílu dnešní noci cítil v kostech. Musím si pospíšit, pomyslel si a spěchal pro svoji vzácnou knihu.

„Je nádherná,“ pohladila trochu popraskanou kůži paní Alena, „a vypadá, že ji někdo svázal před mnoha lety. Také je tak trochu tajemná,“ zašeptala bojácně. „Snad tím, že nám z ní budeš předčítat, na sebe nic zlého nepřivoláme.“

„Naopak, paní,“ uklidňoval Alenu správce.

„Dobrá,“ pronesl smířlivě Jiří a zvedl se z lože od dcery. „Jsem zvědavý, komu patří ta nalezená kostra. Budeš číst nahlas?“ pokusil se, aby otázka zněla jako prosba.

„Zapalte alespoň tři svíce,“ poručila paní Alena, posadila se v rohu pokoje do křesla a nechala Vojtěcha, aby otevřel kroniku na té správné straně.

Ani teplé světlo svíci nezahnalno chladný svit měsíce v úplňku, i když teď se proud paprsků mírně posunul, na síle neubral a vypadalo to, že se zaměřil na lože, ve kterém tichounce oddechovala malá Kateřinka. Přesto si nikdo nevšiml, že se pousmála a jako by se chystala naslouchat příběhu z minulosti společně se svými rodiči.

„Píše se rok 1557,“ začal tlumeně předčítat z knihy na stole starý správce Vojtěch.

„To je velmi dávno, před dvěma sty padesáti lety,“ poznamenala tiše paní Alena. Nikdo jí neodpověděl a slabé zašeptání malé Kateřinky nikdo neslyšel.

„Ještě jsem tady.“ Rty dívky se sotva pohnuly.

Starý Vojtěch zvedl hlavu od řádků a zahleděl se na sloupec paprsků chladného světla měsíce. Připadalo mu, že vstupuje dovnitř komnaty a ožívuje dávnou minulost. Je tady s námi, je všude, je snad i venku mezi zdmi hradu, pomyslel si, protože v této chvíli byl jediný, kdo věřil v přítomnost bloudící duše, která si pro dnešek našla cestu z minulosti do budoucnosti a doufala v odhalení pravdy.

Nikdo si ale nemohl všimnout, že kolem díry ve zdi, ze které dnes vysvobodili kostru nebohé paní, se pomalu stáčí chuchvalec husté, přesto průsvitné mlhy. Na chvíli se zastavil, pak změnil tvar, a i když bylo úplné bezvětří, stočil se kolem zdi a pomalým pohybem se těsně nad zemí pohyboval kolem hradeb, až do kouta nádvoří. Tam se zastavil nad malou dřevěnou bednou, jako by věděl, že do ní dnes uložili kosti z děsivého vězení. Po chvíli se mlhovina zachvěla, zvedla se do výše hradeb a zamířila k oknu, za kterým tiše odpočívala malá Kateřinka.

„Budu číst, ale také vám převyprávím všechno, co jsem vyslechl od pamětníků, kteří žili na hradě nebo v podhradí a také se s některými přízraky z minulosti, nebo nepochopitelnými úkazy sami setkali a pátrali po jejich původu. Ten příběh je velmi silný, trochu smutný, ale hlavně velmi poučný pro ty, kteří věří v sílu lásky a v nesmrtelnost duše, která nechce odejít z tohoto světa, protože má důvod zůstat. Ale ten důvod můžeme jen tušit,“ odkašlal si Vojtěch a znovu se zahleděl do staré kroniky, přečetl v duchu řádek a pak začal nahlas vyprávět.

Možná se noc, prozářená světlem úplňku, chtěla také zaposlouchat do příběhu z dávné minulosti, který byl mnohem bohatší a obsáhlejší než slova, jež se tiše nesla pokojem. Noc věděla mnohem více a kameny ve zdech si pamatovaly všechno nevyřčené.

Hrad Svojanov, začátek července roku 1557

„Už se s tebou nechci hádat, dohodneme se na správě majetku a dědic-
tví po otci si spravedlivě rozdělíme,“ ztišil hlas mladší z bratrů Jan Žehušický po ostré hádce se starším bratrem Hertvíkem. „Jen o jedno tě prosím,“ pokračoval smířlivě. „Postarejme se o matku podle otcova přání. Poručil jí dvůr se vším příslušenstvím v Bystrém a naši povinností je dbát, aby tam v klidu dožila a nestrádala.“

„Souhlasím,“ zavrčel Hertvík a odkašlal si. Po těžké hádce celý ochrap-
těl, ale svých nároků na majetky se jako starší syn vzdát nechtěl. Navíc, na hádky s bratrem už byl zvyklý, nikdy si nerozuměli a Hertvík se svojí vztek-
lou povahou nemínil bratrovi v ničem ustupovat. Olízl si rty, přimhouřil oči.

„O matku se postaráme společně, otcovo poslední přání splníme a řekni, budeš spokojený, když dostaneš ke správě korouhevské panství?“ Předklonil se na židli a upil z poháru, který už před hádkou téměř vyprázdnil.

Jan povzddechl. „Tobě zůstane ke správě Limbersko a celé svojanovské panství? Tak sis to naplánoval?“

„Jsem starší, Jane.“ Hertvík si nalil další pohár vína a zhluboka se napil, zatímco Jan se na bratra zamyšleně zahleděl. Ano, je starší, ale kdybychom nebyli bratři, nevěřil bych, že mohu mít někoho takového v rodině.

Jan se na sebe za svoji mírnou povahu často zlobil. Nedokázal se s bratrem hádat, stát neoblomně za svým, protože Hertvík hned vyletěl, vyhrožoval a často by i udeřil, kdyby se včas neovládl. Ale ovládnout se dokázal, pouze když šlo o mladšího bratra. Jinak mu rvačky ani v nejmenším nevadily. Byl dobře rostlý, silný jako medvěd a věděl, že se ho všichni bojí a raději ustoupí, než aby je hradní pán zmrzačil v bitce. To všechno věděl i Jan, a proto se tentokrát rozhodl, že staršímu bratrovi raději ustoupí, než aby ho rozzuřil a vyprovokoval další nesmyslnou hádku, v touze po majetku, a navíc nesoudný v opilosti. Protože čím více se naléval vínem, tím byl vznětlivější a pro krutá slova nešel daleko.

„Vím, bratře,“ kývl Jan mírně. „Jsi starší a snad máš na svojanovské panství větší nárok než já. Proto s tvým návrhem souhlasím, ať je mezi námi jasno a klid.“

„Moudrá slova, bratře,“ ušklíbl se spokojeně Hertvík. „A teď naši dohodu zapijeme.“ S netrpělivostí počkal, až Jan zvedne pohár, a pak ten okamžitě mocnými loky vyprázdnil. Bylo na něm vidět, že by chtěl své vítězství nad bratrem slavit až do pozdních nočních hodin, ale na to Jan neměl nejmenší chuť. Zvedl se a přešel zvolna k oknu, nadechnout se vlahého vzduchu pozdního letního odpoledne.

Z nádvoří se k němu nesl tichý dívčí smích a sám se musel také usmát, když zahlédl přítelkyni své matky paní Ludmilu a její dvě roztomilé dcery, jak míří do obytné části hradu.

„Matka má návštěvu,“ prohodil lhostejně s pohledem upřeným na nádvoří. Všiml si, že jedna z dívek se zastavila a pak se vrátila branou na první nádvoří. Znova se usmál. Poznal ji, tu hezčí a milejší, Kateřinu, která se při návštěvách hradu nikdy nezapomněla zastavit a pozdravit mladého kováře Viléma.

„Zase ta zchudlá ubožačka Ludmila?“ zavrčel Hertvík. „Co k nám pořád brousí, jistě si od matky půjčuje peníze, to bychom jí měli zatrhnout.“

„Jsou to dlouholeté přítelkyně a o majetek může přijít každý,“ bránil vdovu z nižší šlechty Jan. „A matka má alespoň s kým promluvit.“

„A stěžovat si,“ odfrkl Hertvík.

„Kateřinko moje,“ otevřel kovář málem náruč, aby mohl dívku obejmout, ale našťestí se rychle zarazil, shodil ze sebe koženou zástěru, opláchl si zpotený obličej nad vědrem s vodou. Než se utřel do ušmudlaného plátna, dívka se prosmýkla otevřenými vraty do kovárny.

„Viléme, musíš být opatrný, nikdo si nesmí všimnout, ani jak se na sebe díváme, a už vůbec se mě nesmíš pokusit na veřejnosti obejmout,“ domlouvala svému milému, ale když ji chytil za ruku a schovali se v rohu kovárny plné vůně z hořícího ohně, sama mu nabídla ústa.

„Viléme, musím hned odejít,“ začala se po dlouhém polibku bránit dalším projevům lásky zamilovaného mladíka.

„Nepustím tě,“ zavrnil Vilém s touhou v hlase, i když dobře věděl, že dnešní chvílka s milovanou dívkou a polibek je všechno, co může chtít a co mu Kateřina dovolí.

„Měj rozum a buď trpělivý. Přišly jsme s matkou na návštěvu k paní Žehušické, než se odstěhuje na statek do Bystré, protože po smrti manžela nechce na hradě zůstat.“

„Paní nezůstane na hradě?“ divil se Vilém. „Tak to je jasné, panství bude spravovat starší syn Hertvík, a to bude neštěstí pro všechny sloužící,“ zamračil se a hlas mu zhrubl.

„Povíme si to jindy, už musím, ať mě matka a sestra nepostrádají, nebo aby si nedej Bože něco nedomyslely.“ S těmi slovy se Kateřina vymanila z mladíkova objetí.

„Ale kdy? Kdy se uvidíme?“ žadonil Vilém. „Jestli mi neslíbíš, že ještě dnes, nepustím tě,“ vyhrožoval se smíchem.

„Dobrá, dnes po setmění na našem místě,“ rychle ho odbyla Kateřina, vysmekla se z pevného stisku a opatrně mířila k vratům. Nenápadně se rozhlédla, a když se ujistila, že nádvoří je prázdné, oddechla si a klidným krokem zamířila do hlavní budovy. Před vchodem si uhladila vlasy, odkašlala, a hlavně se musela kontrolovat, aby neměla na tváři zamilovaný výraz a ni-

kdo nepoznal, kde se zastavila a že ji někdo líbal. Matce by se můj Vilém ani trochu nelíbil, připomněla si v duchu.

Od loňského roku nemluvila o ničem jiném než o možnostech, jak znova přijít k majetku a zajistit sebe i dcery pro budoucnost. Netušila, jak moc byl její zesnulý manžel zadlužený, a zaskočilo ji, kolik věřitelů se po jeho smrti přihlásilo o své peníze. Ubohá vdova přišla téměř o všechno a často dcerám připomínala, že jediná možnost, jak si polepšit, budou jejich výhodné sňatky.

Kateřina si povzdechla. Věděla, že kováře by jí matka okamžitě zakázala. Měla své představy o budoucích manželech svých dcer. Hlavně musí být bohatí, a protože byly šlechtického původu, doufala, že nějaký urozený starý mládenec se pro obě jistě najde.

Ještě že matka netuší, že já už jsem si svého nastávajícího manžela našla, pomyslela si Kateřina, než vešla do komnaty hradní paní. Byla ráda, že ženy si jejího zpoždění nevšimly a jsou zaujaté vážným rozhovorem.

„Proč se musíš stěhovat, copak syn, který zdědí panství, tě u sebe nechce?“ vyptávala se Ludmila dnes málomluvné paní Žofie. Ta jen sklonila hlavu a stiskla rty.

„Žofie, co se děje?“ naléhala Ludmila.

„Svojanovské panství bude spravovat Hertvík, to je jisté, nevzdá se toho nejlepšího, neustoupí mladšímu bratrovi,“ vyjelo z paní Žofie smutně. „Já vím, s tím jsem musela počítat, jenže já se starším synem pod jednou střechou žít nedokážu, nemohu se dívat, jaký vede život.“ Zvedla hlavu a pohled jí padl na Kateřinu mezi dveřmi. Zarazila se.

„Děvčata,“ obrátila se na obě. „Zajděte do kuchyně, ať nám připraví něco sladkého k zakousnutí a třeba heřmánkový odvar, ať nesedíme u prázdného stolu.“

Kateřina pochopila. Matky si potřebují promluvit o samotě, paní Žofie ulevit své starosti o syna. Škoda, ráda bych si poslechla, na co si asi bude stěžovat, zalitovala v duchu, přestože dobře věděla, co se o starším synovi v podhradí povídá. Nebylo to nic pěkného. Hertvík Žehušický měl tu nejhorší pověst rozmazleného zpupného spratka, který se rodičům moc nepovedl.

Děvčata vyšla z komnaty, ale Kateřina se zarazila, protože zaslechla hlasité vzlyknutí.

„Bože můj, to je paní Žofie ze syna tak nešťastná, že dokonce i pláče?“ obrátila se k sestře.

„Poslechneme si, co říká?“ spiklenecky mrkla na sestru a obě se přitiskly ke zdi u otevřených dveří.

„Jak jen jsem mohla přivést na svět tak nevydařeného syna?“ neslo se k nim z pokoje trpce a v pláči.

„Vždyť on sám mi řekl, že mě tady nechce, a i můj nebohý zesnulý manžel si přál, abych se odsud odstěhovala. Tušil, že si se synem nerozumím, i když jsem ho před manželem často kryla a obhajovala. Dělal jsem chybu, Ludmilo. Tajila jsem jeho pitky a zábavy s děvkami, neřekla jsem manželovi, že krade z truhly zlatáky, aby mohl hostit své kumpány. Nic jiného ho nezajímá, jen peníze, majetek, dědictví, dobré jídlo a ten prokletý chlast. Je zlostný, když nejdou věci podle jeho představ, krutý a násilnický. A já si myslím, že můj nebožtík manžel to stejně věděl, jen nevěděl, jak si s ním poradit, a tak to vlastně ani řešit nechtěl. Přál si však, abych na hradě společně s ním nezůstávala, a já jeho poslední přání ráda splním. Jak se ale vyhnout lidským řečem? Jak se smířit s tím, jak syn žije a bude žít? Vždyť se zničí, Bůh ho potrestá, a já jsem bezmocná, nemohu dělat vůbec nic. Neposlechne mě, jen se mi vysměje. Je to můj syn, ale v povaze má snad všechny hříchy, před kterými nás Bůh varuje.“

Paní Žofie si každou chvíli stírala z tváří tiché slzy.

„Není možné, aby jeden člověk nesl všech sedm hříchů,“ zavrtěla paní Ludmila odmítavě hlavou. „Musí na něm být i něco dobrého,“ chytila přítelkyni za ruku. „Až bude muset sám spravovat panství, změní se, uvidíš, přijde k rozumu.“

„Kéž bys měla pravdu,“ zatoužila paní Žofie. „Uvidíme, co přinese budoucnost,“ dodala tiše. Ženy v hovoru našťěstí nezaslechly opatrný odchod dvou dívek ode dveří. Až na konci chodby se rozběhly a spěchaly do kuchyně.

„Vědělas, že Hertvík je tak neposlušný syn?“ zeptala se mladší Apolena Kateřiny, když už nesly tác plný dobrot a konev s voňavým heřmánkovým odvarem chodbou.

„Něco jsem zaslechla, vždyť víš, lidé toho napovídají, ale netušila jsem, jak moc se paní Žofie trápí. Pojď, nesmíme dát najevo, že jsme hovor slyšely.“ Dívky s úsměvem vešly k ženám do komnaty.